

IMPACTUL REFORMELOR DRACONICE ȘI TIMOCRATICE ASUPRA APARIȚIEI RETORICII JUDICIARE

Cepraga Lucia¹
Bîrsan Svetlana²

Abstract

This article describes the start and development of judicial rhetorics as a science of eloquence and persuasion. The actuality of this topic originates from the fact that rhetorics fill in the ensemble of social relations transparent in the course of communication, human interaction, political debates, daily communication, judicial decisions or in scientific findings and oratory virtuosity. The evolution of rhetorics follows a twisted course of development along history. This is the reason why the current article uses a historical research method for its study goal. For paralegals is of a particular importance the unveiling of past events and regulations that ultimately follow from such events, thus impacting the area of law by changing regulations and developing judicial frameworks. In each law/rule there are highlighted the real needs of life at a particular time, thus expressing a certain state of society's habits. Other research methods that contributed to the study of rhetorics in the article include the interdisciplinary and trans-disciplinary methods. Because of the strict specialization of rhetorics there is currently a distinction between political, judiciary, scientific and sacred oratory types of rhetoric; therefore there is also a high need to study the general values of eloquence at least in universities if not in high school programs. The current downfall of verbal communication is mostly due to the excessive use of visual informational manipulation, this however generates an obligation on us to continue the study and use of verbal communication for the upcoming generations. Unknown are the consequences of the current situation for the human intelligence itself, which is threatened to forget its fate.

Key words: Code of Dracon, human history, judicial rhetorics, law, legal discourse, reforms, rule of law, social nucleus, verbal communication.

JEL CLASSIFICATION: Z130 Economic Sociology; Economic Anthropology; Language; Social and Economic Stratification.

În lucrarea *Questions de rhétorique. Langage, raison et seduction*, Michel Meyer menționa că, indiferent de dorința noastră, „retorica s-a insinuat în cotidian cu multiplele sale forme și constructe, modificând modul nostru de gândire” [Roventa Frumusani D., Argumentarea. Modele și Strategii - online]. Retorica este unul dintre cele mai interesante capitole ale istoriei umane. Oamenii înzestrați cu darul vorbirii, fie ei regi, comandanți de oști sau politicieni, juriști sau creatori de cultură, au avut un rol de primă importanță în alcătuirea și progresul civilizației.

Istoria retoricii se confundă aproape cu cea a omenirii, fiind strâns legată de devenirea omului în societate și de dezvoltarea acesteia.

Retorica este arta sau știința comunicării plăcute și frumoase. Ea trebuie să convingă, să influențeze auditoriul în așa fel, încât ideile, trăirile și convingerile noastre să fie însușite de acesta, să devină indispensabile și să ia caracterul unor idei sau hotărâri proprii. De multe ori, ea nu reprezintă doar transmiterea de idei și gânduri, ci devine un instrument de combatere a ideilor altor oratori. Arma retoricii în această luptă aprigă a persuasiunii este elocința (darul de a ne exprima frumos și convingător). Convingerea se face, așadar, prin argumentație bogată, riguroasă și vorbire plăcută.

Necesitatea și importanța retoricii rezidă în momentele simple, dar concludente din cotidian, cum sunt, de exemplu, dezbaterile parlamentare sau pledoariile juridice. Nevoia de a convinge nu dispăre, deoarece nu pot dispărea din viața umană situațiile controversate și controversale.

Întreaga infrastructură a interacțiunii cotidiene este *retorică*: de la interviul de angajare și până la ședința consiliului de administrație, de la reuniunile departamentale în învățământul superior

¹ Cepraga Lucia, doctor în filologie, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni, 61, tel.: 0-22-402-738, ase.md, cepragalucia@mail.ru

² Bîrsan Svetlana, doctor în filologie, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni, 61, tel.: 0-22-402-738, ase.md, s.birsan@consulting.md

până la luarea deciziilor (financiare, profesionale) în familie. Miza exercițiului democratic și a comunicării sociale este argumentarea, negocierea, și nu coerciția, altfel spus, forța dreptului, și nu dreptul forței.

Importanța însușirii tehnicii retorice rezidă și din cunoașterea regulilor de construcție a discursului juridic, a regulilor de retorică, a procedeelelor oratorice elementare. Această însușire a tehnicii retorice permite rezolvarea rapidă a problemelor ridicate de pledoarie, evitarea pierderii de timp prin inventarea mijloacelor demult cunoscute, evitarea unor greșeli de exprimare, care pot avea consecințe grave, la fel, îl ajută pe orator (nefiind o metodă constrângătoare) prin regulile sale să-i pună în valoare calitățile, să-i corecteze greșelile, să-i dezvolte capacități native.

Retorica a cunoscut o evoluție sinuoasă de-a lungul istoriei umane. Apariția retoricii este și în continuare un măr al discordiei. Or, geneza retoricii este cuprinsă de nebulozitatea istorică. Până în prezent, rămâne a fi incertă data exactă a constituirii retoricii. Mai mult decât probabil, retorica, în forma sa primară de comunicare, de a convinge interlocutorul, a existat din cele mai vechi timpuri, contribuind la formarea culturii civilizațiilor. Suntem pe deplin dispuși să credem că și în cele mai îndepărtate timpuri oamenii încercau să impresioneze, să convingă pe cineva de ceva anume. Extinderea acelei retorici a condus, inevitabil, la dezvoltarea diferitor societăți. Am putea zice că retorica acelor vremuri etala valorile timpului din perspectivă euristică. E cu puțință să se fi recurs la retorica orală, fie pentru a aduce plăcere, fie pentru a educa etc. „Dacă până la sfârșitul veacului al XIX-lea mai persista încă ideea că retorica ar fi o creație exclusivă a „miracolului grecesc”, ulterior s-a dovedit că această știință nu era străină, în vechime, nici culturilor orientale – egipteană, chineză, indiană, persană etc.– atâta doar că în cadrul acestora nu s-a reușit să se depășească stadiul elementar, stagnând în aceeași fază incipientă vreme de secole și milenii.” [Nistor. E, Geneza retoricii în grecia antică și manifestările ei în etapa pre-aristotelică – online]. Un exemplu, în acest sens, poate servi Confucius (551-479 a. Chr. n.), de la care nu s-a păstrat niciun text scris, dar a cărui învățături și discuții se disting printr-o *retorică nominalistă* [<http://www.academia.edu/9200434/58794982> – retorica].

Să amintim cuvintele lui Solon: „*Pe cât e de puternică sabia în luptă, pe atât – cuvântul bun în treburile cetății*” [Dicționarul înțelepciunii – online]. Or, la sfârșitul secolului al VII-lea, în cetățile grecești, criza politică și socială avea cauze comune: marile familii concentraseră puterea, numărul datornicilor în rândul țăranimii era, desigur, foarte mare, justiția funcționa ca instrument al aristocrației, actele *vindicative* se înmulțiseră peste măsură. Se simțea nevoia unei reglementări care să limiteze acțiunea elementului religios în exces și să-l promoveze pe cel natural, să ofere drepturi de participare la viața publică noilor îmbogățiți.

La Atena, încercarea ambițiosului Cylon de a instala tirania ca formă de guvernare eșuează. Astfel, în contextul unor revolte cauzate, printre altele, de un șir de reprimări și exiluri, este ales un grup de șase judecători care să redacteze un cod de legi. Se prea poate că Dracon a fost unul dintre acești juriști sau cel ce i-a dat forma finală.

Codul care a rezultat era deosebit de sever: răzbunările personale intrau sub incidența procedurii penale, se îngrădeau drepturile nelimitate ale marilor familii, se preciza noțiunea de responsabilitate individuală, se prevedeau măsuri aspre pentru datornici, pentru orice fel de abateri aplicându-se pedepse dure. Legile mai păstrau expresia unei religii, care vedea în toate greșelile ofense aduse divinității și, în consecință, crime imprescriptibile. Se poate afirma că în Codul lui Dracon se recunosc atributele legilor nescrise: favorizarea marilor clanuri familiale, atitudine lipsită de orice urmă de clemență pentru clasele de jos.

Severitatea Codului lui Dracon a rămas de referință în justiție ca și aprecierea că „și-a scris legile cu sânge”. În limbă, derivatul *draconic* are sensul de severitate excesivă, asprime, duritate (în legătură cu legile).

Într-o astfel de conjunctură, după numai treizeci de ani, **arhonte** Solon va scrie o nouă legislație pentru toți deopotrivă, mult mai în spiritul realităților timpurilor.

Solon, după cum afirmă el însuși în Elegiile sale, intervine în calitate de arbitru imparțial și dezinteresat. Solon, indubitabil, a încercat să stabilească un echilibru între nobili și demos. Și chiar

dacă Solon nu are nimic dintr-un democrat luat în înțelesul ulterior al cuvântului, totuși, în reformele de care și-a legat numele, se află în germene trăsăturile caracteristice ale viitoarei democrații.

Solon se implică în viața politică ateniană, intervenția sa reducând puterea eupatrizilor și, așa cum ne spune Plutarh, „Solon era respectat de cei bogați pentru bogăția sa, iar cetățenii săraci ai Atenei îl respectau pentru cinstea lui desăvârșită, pentru bogăția minții lui, a talentului și a înțelepciunii, dar și pentru generozitatea, echilibrul și mândria lui” [Solon-legendă și adevăr – online].

Ca arhonte, Solon a avut funcția supremă legislativă. Iar reformele arhontelui Solon din 594 î.e.n., inclusiv, așa-numita Constituție a lui Solon (vide *timocrație*), marcată de spiritul echilibrului, al dreptății (*dike*) și al „bunei ordini” (*eunomia*), încuraja implicarea în politică a cetățenilor.

Reformele lui s-au concretizat în legi socotite de contemporani drepte. În urma acestei legi, Atena devine o democrație care a servit model tuturor celorlalte cetăți. În conștiința și mintea atenienilor a rămas intangibilitatea pământului și a persoanei. Solon a reformat și codul moral, făcând din trândăvie o crimă.

Puterea de convingere și talentul de diplomat erau enorme, ca să-i permită să imprime codul moral și acelora cărora le leza interesele și să-și păstreze postul 20 de ani, ba mai mult, s-a propus să rămână pe viață cu depline puteri, dar a refuzat, retrăgându-se din funcție la 65 de ani. Însă a obținut angajamentul cetățenilor de a nu schimba legile timp de 10 ani.

Solon a fost o personalitate de excepție, care și-a dominat contemporanii prin inteligență politică deosebită, prin sinceritate, dreptate și milă față de poporul său.

În contextul evenimentelor expuse supra, *retorica* devine indispensabilă, reclamându-și, pe bună dreptate, loc de cinste în lista celor **7 arte liberale**: *gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, muzica, astronomia*.

Situația din Syracusea nu putea lua amploare fără o eventuală amprentă a reformelor din Atena de prin 621 î.e.n. Astfel, ghidându-ne de fraza lui Caius Titus, rostită într-un discurs în fața Senatului roman, *Verba volant, scripta manent*, vom face, totuși, trimitere la informațiile scrise de Herodot, Diodor, Tucidide etc. ce confirmă apariția retoricii.

Consemnările istoricilor din acele timpuri indică faptul că, din perspectiva localizării temporale și spațiale, retorica, mai exact retorica juridică, își are începutul în secolul al V-lea a.Chr.n. în Sicilia* (colonie greacă), mai exact în Syracusea tiranică. [Mortara Garavelli B., Manual de retórica, ed.2 1988, Madrid, p.18-19]

Așadar, retorica a apărut în Grecia antică, în secolul al V-lea a.Chr.n., în strânsă relație cu activitățile publice din cadrul orașelor-cetăți – nuclee sociale, politice, economice, culturale, religioase, de mare dinamism, unde ideile circulau liber. Și, cum grecii nu se mulțumeau atunci cu spațiul lor tradițional de locuire, fiind în continuă expansiune, amintim, în acest context, că Siracuza – colonie de pe cea mai mare insulă a Mării Mediterane (în Sicilia de azi), fondată de aceștia în secolul VIII a.Chr.n. – devine, câteva veacuri mai târziu, primul oraș al lumii grecești occidentale. Tocmai de Siracuza este legată apariția retoricii, faptul în sine întâmplându-se într-un moment mai dificil al cetății, când regimul tiranilor se manifesta cu violență, prin deportări și exilări.

În acest context social-politic, marcat de frământări puternice, cauzele erau pledate de părțile interesate în fața juriilor populare. Cu această ocazie, unii **pledanți** au avut inspirația să recurgă la anumite procedee retorice, care să le asigure victoria. Or, rolul original al retoricii era de a convinge judecătorii de dreptatea cauzei prezentate.

În prezent, ne-am bucura, dacă oratoria de calitate, rod al opiniei neîngrădite, ar fi un barometru al echității juridice, al libertății cu adevărat democratice și condiție a supraviețuirii ei. Da, retorica astăzi se mai practică, numai că acest tip de elocință se degradează sau tace cu totul. De aceea, prin acest demers științific, înainte ca lumea să-și iasă cu totul din țâțâni, vrem să amintim că trebuie reabilitată puterea cuvântului. Oamenii să comunice prin acest mijloc ce le-a fost dat numai lor. Or, a vorbi coerent divulgă și o disciplină a gândirii, valoarea primejdută, dacă nu chiar pierdută. Deși specializarea strictă a dus la despărțirea retoricii politice de cea judiciară, de cea a

științelor și de oratoria sacră, nevoia de a se studia organizat valorile generale ale elocinței, măcar în facultăți, dacă nu și în licee, se resimte din ce în ce mai acut. Ruinarea comunicării verbale la care asistăm, excesiv manipulați de imagine, ne obligă să nu rămânem datori față de generațiile în formare, ameițite de retorica vizualului și de semnele materiale ale bunei stări. Necunoscutele consecințe ale acestei ecuații par foarte periculoase pentru însăși inteligența umană, amenințată și ea să-și uite menirea.

BIBLIOGRAFIE:

1. Roventa Frumusani D., Argumentarea. modele si strategii, online acces: http://www.danielarovenafrumusani.ro/argumentare_ro.htm (accesat la 10 Octombrie 2018).
2. Nistor E., Geneza retoricii în grecia antică și manifestările ei în etapa pre-aristotelică, online acces: http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part97.pdf - 25.02.2017 (accesat la 09 Octombrie 2018).
3. Vezi online : <http://www.academia.edu/9200434/58794982-RETORICA> (accesat la 10 Octombrie 2018).
4. Dicționarul înțelepciunii, online acces: <https://wikipedlia.wordpress.com/2014/02/12/dictionarul-intelepciunii-solon-din-atina/> (accesat la 11 Octombrie 2018).
5. Solon-legendă și adevăr, online acces : <http://www.preferatele.com/docs/istorie/noi/solonlegend-i-adevr8191795.php> (accesat la 10 Octombrie 2018).
6. Mortara Garavelli B., Manual de retórica. Segunda edicion.1988, Madrid, p.18-19.